

УДК 338. 432: 332.012.2

СОЦІОЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ

І. Корчинський, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Підсистема агросоціоекономічного призначення є складовою системи соціоекономічної моделі майбутнього України [1, с. 6]. Вона повинна виконувати соціально-економічну, суспільно-політичну та державотворювальну функції. Переорієнтація агросфери на засадах соціоекономіки забезпечить системну трансформацію аграрної політики в багаторазово ефективнішу агросоціоекономічну політику. Аграрна сфера, набуваючи соціоекономічного змісту, відповідної суспільної та соціальної результативності, покликана стати однією з основ відродження вітчизняного селянства та сільських поселень. Це знаходитиме відображення в нарощуванні потенціалу сільських територій та ефективнішому веденні сільськогоспо-дарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціоекономічні дослідження в Україні започаткувала і вивела на високий рівень Л.О. Шепотько та її наукова школа [3]. Дослідниця Л.І. Федулова розглядає розвиток соціоекономіки як основу інноваційно-технологічного поступу нашої країни [4]. Фундаментально-стратегічною базою соціоекономічного розвитку України стали результати досліджень В.М. Гейця, в яких соціоекономічний розвиток і відповідні йому суспільні та соціально-економічні відносини розглядаються в контексті загальніших державотворювальних позицій [5]. У соціоекономічній моделі майбутнього України визначальну роль учений відводить соціальному капіталу. Необхідність агросоціоекономічного розвитку й відповідних йому відносин підтверджує і В.В. Юрчишин [1]. Водночас прикладні аспекти соціоекономічного розвитку аграрного сектору потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – сформулювати основні засади соціоекономічної переорієнтації процесів в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. Під агросоціоекономікою розуміють соціоекономіку, яка формується в агросфері. Соціоекономіку трактують як наукову дисципліну, що об'єднує ідеї й результати всіх соціальних наук, які вивчають різні аспекти економічної та інших форм поведінки людини, що спираються на свободу вибору [2]. Зокрема М.А. Шабанова привертає увагу до того, що соціоекономіка завжди співвідноситься з її базовою науковою основою – економікою – як частковість із цілим. Використання соціоекономічних ідей у розвитку країн, окремих регіонів чи галузей забезпечує досягнення надійнішої та ефективнішої єдності окремих складових системи. Взаємодіючи між собою, взаємопроникаючи одна в одну і взаємозбагачуючись при цьому, вони ефективніше проявляють наявний в кожній такій складовій потенціал і забезпечують ефект синергії.

Як частина соціоекономічної системи агросоціоекономічна підсистема складається зі соціальних, економічних, правових, організаційних та інших системозабезпечувальних складових. Її становлення відбуватиметься на засадах

системосинтезу, здійснюваного як єдиний соціально-економічний процес, у якому неможливо виділити ні економічну, ні соціальну складову в «чистому» вигляді, оскільки вони є взаємозалежні і взаємодоповнювальні [6]. Тому агросоціоекономіка забезпечує ефективне злиття воедино соціальних, економічних та всіх інших складових розвитку, надаючи цьому соціальному явищу характеру завершеної цілісності. Цілеспрямована взаємодія усіх елементів агросоціоекономіки, їхнє взаємопроникнення, взаємозбагачення та ефективний прояв створюваного потенціалу кожного з них в інтересах функціонування системи загалом забезпечить підвищення ефективності національної, регіональної, галузевої та місцевої економіки. Вони повинні бути зорієнтованими на одержання як проміжних, так і кінцевих результатів.

Важливим елементом ефективного функціонування агросоціоекономіки є системне управління, яке поєднує правові, інституціональні, організаційні та інші складові управлінської системи. Успіх агросоціоекономічного розвитку забезпечується ефективним проявом усіх складових елементів та ефективним розвитком усіх сукупних виробництв.

Метою стратегії розвитку аграрного сектору є забезпечення поступу сільського господарства, стабільні, прозорі й рівні умови для діяльності всіх суб'єктів агропромислового комплексу і надходження інвестицій в усі його галузі. Результатом впровадження стратегії повинно стати створення вискооефективного, конкурентного, спеціалізованого аграрного сектору економіки, який забезпечить Україні провідну роль у світовому аграрному поділі праці, продовольчу безпеку країні та її громадянам, а також закладе умови для інтеграції в Європейський Союз [7]. З позиції агросоціоекономіки ці завдання повинні бути розширені з врахуванням комплексу соціальних проблем у сільській місцевості і створенням соціального капіталу.

Аграрний сектор економіки України представлений різними організаційно-економічними формами, з різним рівнем ефективності господарювання і з різними можливостями впливати на соціоекономічний розвиток. Інституціональні зміни, що відбулися в українській економіці, насамперед пов'язані з трансформацією відносин власності – від суспільної до приватної форми – та подальшим створенням корпоративних структур. Корпоративізм, під яким розуміємо форму соціальної організації, за якої основні політичні, соціальні та економічні рішення приймаються оформленими корпоративними групами, ґрунтується на наявності відповідної соціальної структури суспільства й певних моделях поведінки економічних агентів. Інтегральні корпоративні структури є основою економіки більшості країн і мають неабияке значення для подальшого розвитку економіки України та її інтеграції у світовий економічний простір, забезпечуючи конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників.

Вітчизняні корпоративні структури мають свої специфічні форми. В аграрному секторі вони зазвичай представлені агрокорпораціями та агрохолдингами. Українські аграрні корпоративні утворення – це переважно несільськогосподарські вертикально інтегровані компанії, для яких сільськогосподарське виробництво не є основним видом діяльності, але які

займаються ним, створюючи у своїй структурі аграрні підприємства. Вони створені на основі зарубіжних інвестицій та коштів вітчизняних фінансово-промислових груп із метою забезпечення власного виробництва сировиною й збільшення власного капіталу за рахунок переведення аграрного виробництва на індустріальну основу. Великі капіталовкладення в розвиток виробництва та у вертикальну інтеграцію дали їм змогу доволі легко подолати бар'єри входження в галузь і стати її лідерами. Однак такі структури не сприяють соціоекономічному розвитку. Особливе занепокоєння викликають:

- надмірна концентрація в одних руках земельних ресурсів, монополізація ринку сільськогосподарської продукції;
- витіснення з агробізнесу традиційних форм ведення сільськогосподарського виробництва – аграрних підприємств і фермерських господарств;
- зростання безробіття на селі;
- нерациональне використання земельних ресурсів;
- погіршення екологічних умов;
- відсутність соціально-економічного розвитку сільських територій.

Лобіюючи свої інтереси, вони прагнуть безпосередньо вбудувати в суспільство свої цілі та процедури як інституціональні правила. З інституціонального погляду це можна ідентифікувати як незбалансований інституційний розвиток, який породжує певні мотивації в поведінці господарюючих суб'єктів, спрямовуючи їх на експлуатацію природних ресурсів та ігнорування соціально-економічних завдань розвитку суспільства [8, с. 49]. Тенденція до експансії в усі сфери соціального життя загрожує порушенням балансу спеціалізованих і комплексних ролей як в інституціональній структурі аграрного сектору, так і загалом у суспільстві, руйнуванням місцевих аграрних комплексів, а за досягнення певної критичної межі створює загрозу функціонуванню цілої агросоціоекономічної системи.

На противагу великим корпоративним структурам повинні створюватися інші організаційні структури, основою яких мають бути інститути самоорганізації населення. Державну політику належить спрямувати на розвиток людського капіталу, формування підприємницького ресурсу на селі й підтримку самоорганізуючих структур, які можуть стати перспективними формами корпоративізму в аграрному секторі. Їх можна розглядати як інноваційний продукт, одержаний в результаті взаємодії держави та агропідприємств, метою якого є мінімізація трансакційних витрат у процесі генерації виробничих інновацій [9, с. 82]. Конкуренція корпоративних селянських господарств із великими корпоративними структурами можлива за умови пошуку своєї ніші на аграрному ринку, розбудови інфраструктури аграрного ринку, розгортання процесу корпоративного самонавчання сільського населення, створення мережі бізнес-інкубаторів, де охочі вивчать основи агропідприємництва, одержать навички ведення фермерського господарства й опанують корпоративну культуру. Сучасна інформаційна та ринкова

інфраструктура в поєднанні з агропідприємцями на основі державної управлінської компанії дасть змогу створити агрохолдинг, засновниками якого будуть жителі села, що повністю відповідає агросоціоекономічній парадигмі.

Висновки. Стан сільських територій України на сьогодні характеризується погіршенням демографічної ситуації, активними міграційними процесами, відсутністю доступних джерел доходів у сільській місцевості, значним рівнем зносу об'єктів інфраструктури, незадовільним рівнем забезпечення сільського населення соціально важливими послугами, погіршенням умов навколишнього природного середовища, економічними втратами внаслідок інтенсифікації природних стихій-них явищ. Розвиток сільського економічного простору повинен забезпечити виконання усіх функцій сільських територій, зокрема соціальної, економічної, демографічної, виробничої, історико-культурної, природоохоронної і рекреаційної, фінансової та управлінської. Саме такий підхід передбачає соціоекономічна трансформація аграрної сфери. Зміна методів господарювання на селі на користь корпоративізму забезпечить вирішення конкретних соціальних проблем і забезпечить відповідну трансформацію інституціонального середовища аграрного сектору.

Бібліографічний список

1. Юрчишин В. В. До проблеми системної переорієнтації розвитку агросфери на засадах соціоекономіки / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 6–17.
2. Шабанова М. А. Экономика и экономическая социология: точки размежевания и интеграции / М. А. Шабанова // Экономическая социология. – 2005. – Т. 6, № 5. – С. 12–27.
3. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. – Т.1. Потенціал сільського сектора / [Л. О. Шепотько, І. В. Прокопа, С. О. Гудзинський та ін.]. – К. : ІЕ НАН України, 2000. – 396 с.
4. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку України / за ред. Л. І. Федулової. – К., 2007. – 422 с.
5. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов та ін. ; [за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи]. – К. : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2012. – 56 с.
6. Костюк В. Н. Теория эволюции и социоэкономические процессы / В. Н. Костюк. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 276 с.
7. Дем'яненко С. І. Сучасна аграрна політика України: принципи та перспективи. Формування ринкової економіки / С. І. Дем'яненко // Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України : зб. наук. пр. – К., 2009. – С. 9–16.
8. Бородіна О. М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою / О. М. Бородіна // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 48–61.
9. Загурський О. М. Інституціоналізація корпоративних процесів в аграрній сфері / О. М. Загурський // Економіка АПК. – 2014. – №1. – С. 79–84.

Корчинський І. Соціоекономічна трансформація аграрної сфери

Досліджено сутнісні та науково-прикладні аспекти становлення агросоціоекономіки в системі розбудови соціоекономічної моделі. Визначено доцільність переходу агросфери, сільського сектора, сільських територій на соціально-економічний тип розвитку. Агросоціоекономічна субмодель розглядається як стратегічна мета розвитку аграрного сектору економіки України.

Ключові слова: соціоекономіка, агросоціоекономіка, агросоціоекономічна політика, стратегія агросоціоекономічного розвитку.

Korchynskyi I. Social and economic transformation of agrarian sphere

The article reveals essential and scientific-applied aspects of establishment of agrarian social economics in the system of development of social and economic model. The author grounds reasonability of transfer of agrarian sphere, rural sector, and rural areas to social and economic type of development. Agrarian social and economic submodel is viewed as strategic objective of the development of agrarian sector of Ukraine's economy.

Key words: social economics, agrarian social economics, agrarian social and economic policy, strategy of agrarian social and economic development.

Корчинский И. Социоэкономическая трансформация аграрной сферы

Исследованы сущностные и научно-прикладные аспекты становления социоэкономики в системе развития социоэкономической модели. Определена необходимость перехода агросферы, сельского сектора, сельских территорий на социоэкономический тип развития. Агросоциэкономическая субмодель рассматривается как стратегическая цель развития аграрного сектора экономики Украины.

Ключевые слова: социоэкономика, агросоциэкономика, агросоциэкономическая политика, стратегия агросоциэкономического развития.